

№ 570

ПРИВАТНА БІБЛІОТЕКА
ОСИПА І АНАСТАЗИЇ КОЧАН
ЗДА

ОСИП НАЗАРУК

ПРО НОВИЙ ТИП КИРИНИ

ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ ЕМІГРАЦІЇ

Dr. Iwan Nazaruk

ВІДЕНЬ 1922

НАКЛАДОМ „УКРАЇНСЬКОГО ПРАПORA“.

Друкарня „Адрія“, тов. з огр. пор., Відень, ІІ.

ВСТУП.

Видаємо отсю першу полемічну брошуру в обороні Галицького Уряду і його працівників перед нападами, клеветами й лайками, які не рахуються з повагою хвилі . . .

Відповідно ведена полеміка має виховуюче значіння. Навіть тоді, коли одна сторона поводить невідповідно, користає читач, маючи перед собою приклад того, як не вільно поводитися в публичнім життю.

Полеміст, що боронить тут Уряд, перший від сімох століть неволі Український Уряд Галичини — виступав з засадничою тезою, що в неспокійних часах закрита псевдонімами (масками) полеміка тричі неморальна. Статя на сю тему

гостра й така переконуюча, що противник рішився відкрити маску. До речі замітимо, що й у неспокійних часах появляються нпр. редакційні статі без підпису. Але тоді за них відповідає редакція, — вона бере їх на свій рахунок. Оправданне маскування себе в публичній полеміці може полягати тільки на особистій небезпеці. Інакшого оправдання нема.

Безпосередній привід до сеї полеміки дала стаття відомого вченого, проф. географії п. дра Степана Рудницького п. з. „Галичина та Соборна Україна“, поміщена в 33. ч. III. річника „Українського Прапора“, офіційального органу Галицького Уряду. Як відповідь на сю статю появилася в тижневику „Воля“ ч. 6—8, який виходить у Відні під редакцією наддніпрянського журналіста п. В. Піснячевського, — псевдонімна стаття п. з. „Січові Стрільці й Галичина“, в якій псевдонім (як опісля показалося, був ним п. Павло

Лисяк) напав також особисто на проф. С. Р. і на шефа Уряду Преси й Пропаганди п. дра О. Назарука. Оба нападнені відповіли окремими статтями в 39. ч. „У. П.“, — п. О. Н. поданою тут статтю п. з. „Початкуюча маска“. На те відповів п. Лисяк статтю в 9.—10. ч. „Волі“ п. з. „Совіт нечестивих“, у якій вже безцеремонно напав на Галицький Уряд і тих, що при нім стоять, звівши з ними, як каже, „генеральний рахунок“ і признаючи, що особисті моменти лучаться в нього тісно з політичними. Як дуже тісно лучаться в нього особисті причини з „політичними“ його закидами, виказує в кінцевій полемічній статі п. др. О. Назарук, що наводить докази на кождий уступ своїх тверджень.

Проф. С. Р. зрікся дальшої полеміки, зложивши коротку заяву, яку подаємо при кінці.

РЕДАКЦІЯ.

Початкуюча маска.

„Nicht offener Hieb in offener Schlacht,
Es fallen die Mücken und Tücken,
Es fällt die schleichende Niedertracht
Der schmutzigen Westkalmücken“.

Пригноблений під сю пору важким родинним нещастєм, я во істиину не маю охоти вдаватися в полеміку. Але мушу. Бо деякі людці з т. зв. „західною культурою, засмакувавши того, що дав калмуцьке почутте влади,*) починають підривати в опінії всяку владу й тих, що при ній стоять. Хто в сі люде, не знати напевно. Бо вони виступають як маски, закриті псевдонімами; спосіб виступу тричі неморальний в революційних часах, коли публика має особливе бажання і право бачити і знати тих, що до неї говорять в публичних справах. І то як говорять! Говорять так, щоб підірвати і знищити повагу тих, що боряться отверто. Говорять проти них хитро і брехнею підбивають ту хитрість. Ніяке правительство від монархістичного до комуністичного включно в ніякій країні не може й не сміє терпіти такого способу „боротьби“. Бо він нікчемний. Не в значінню махіявелізму, ні — тільки нікчемний в значінню їдкої трави, яка омогується кругом ніг і не дав йти. Нікчемний в значінню докучливих, отруйних комарів. Нікчемний в значінню вітру, який піском засипає очі, аби не бачити, хто, що і як. А та нікчемність гірша від отвертих виступів, на-

*) Сього можна засмакувати й не бачивши Великої України. Маска по нашим інформаціям сидить у Відні від 1916 р. і була вже діяльна в денікінськiм напрямку, вішала собак на Наддніпрянців, хотіла грати ролю в галицькій пресі, а тепер робить у „Воли“ медвежу прислугу С. Сам і своему хлібокавцеві.

віль дуже хитрих. Бо за отверті виступи хтось відповідає, хтось компромітується брехнею й тоді скрипляє становище нападеного або коли має слушність, то скрипляє своє й так чесно приготує собі ґрунт до провуду в суспільности, що тій суспільности також може вийти на користь. А напади масок се замірені скритовбивства в опінії, про які поет німецької революції говорить з погордою. І слушно.

Таких замаскованих „войовників“ плодиться у нас щораз більше. Се нехибний знак розкладу, з якого вилізуть черваки. Хто вони? В тім то й нікчемність таких киричників, що вони поруч усеї иншої шкоди, яку роблять, дають ще привід до підозрінь нераз зовсім невинних людей, чим сіють розбитте в суспільности. Бо засада *Is fecit, cui prodest**) — не все дасться приложити до замаскованих виступів, що доказано вже нераз у публичним життю.

Типом такого „войовника“ є в нас псевдонім Вітренко (якже влучно дібраний!). Скомпромітований від довшого часу нападами на всіх і вся, від кого не сподівається ніякої користі для себе (п. Вітренко пише: „для ідеї“), не має вже відваги виступати отверто в обороні своєї особи чи там „ідеї“, — бо знає, що вже сам його правдивий підпис викликавби повне недовіре до того, що пише. Отож виступав під псевдонімами, от них же останній єсть „Вітренко“.

Приклад заразливий. І перед нами нова маска — пан Не-Січозий Стрілець. Зі змісту його статі п. в. „Січові Стрільці й Галичина“ видно, що руководить ним амбіція в першій мірі, публична справа в другій. Може я помиляюся. Але мені здається, що вплив аргументів на людей початкуючих в замаскованім воюванні можливий до тої міри, що вони можуть амбіцію поставити на другім місці. Тому в своїй відповіді кладу головню вагу на се маскування. А на зачіпки відповім по пунктам:

*) Зробив (се) той, кому (воно) хосенне.

1. Неправдою єсть, що я мав який не будь вплив на рішення в справі проти гетьманського повстання. Бо рішення запало, ще заки я приїхав до Києва. Я все застав рішенням і умовленим. Правдою єсть, що я прийняв участь в організації проти гетьманського повстання — в переконанню, що роблю добре діло. Я робив се тому, бо вірив тим, які там довше жили й казали, що знають обставини.

2. Неправдою єсть, що на Великій Україні було тоді „величезне число політичних і громадянських діячів зпоміж Галичан“ — хіба, що п. Не-Січовий Стрілець уважав діячем кожного, хто напише баламутну статтю під псевдонімом. Було там дуже мало галицьких діячів, які повинні сказати колись, чи і який вплив вони мали на рішення повстання. Я не знаю, бо не був між ними. Від півтора року має суспільність в руках мою книжку з описом того, що я застав і як воно розвивалося.

3. Неправдою єсть, що зпоза плота (!) кидаю на діячів стрілецької організації клеймо, що вони „на платній польській службі“. Картина не зла: Маска закидає „кидання зза плота“ чоловікови, який ціле життя все отверто бореться. Я вже як правник звертаю все увагу на совісне провіренне закидів, з якими виступається і поголосок, які доходять. Про перекупства я писав у двох статях: „Вічуючі діти“ і „Вплив корупції на державне життя“. Я виразно зазначив, щоб молодше покоління не шукало винних між собою — і сказав се щиро, як ціле моє письмо було щире. Всім відомо, хто сидить в нутрі тих молодих організацій. Отож чого присікатися? Ствердив я, що атмосфера у незадоволення проти Гал. Уряду творять платні провокатори. Се таке правдиве твердження, такий ясний аксіом, як те, що о 12 год. в день припадає подудне. Чейже доказу на те не вимагатиме зріла й розсудна людина.

4. Маска поучує мене ласкаво, що я повинен був на випадок невдачі моєї місії (наклонити С. Стрільців у листопаді 1918: їхати в Галичину) повернути до Галичини,

„Як се зробив висланий зі мною делегат“. Тимчасом — я так розхворівся був, що не то до Галичини не міг дістатися з Білої Церкви, але й до менажі не міг дійти. А як на силу встав з ліжка, то про їзду не було що думати: повстаннє йшло. Шкода, що маска не підписалася, а то я може мігби тоді сказати: „Інформатор автора був тим, який мене по prostu не пустив їхати!“ Колиж настав рух і з Галичини приїздили та вертали делегати, то мало було таких, яких я не питавби, чи кажуть мені вертати. Але амуніція, зброя, воєнний і санітарний матеріал, борошно, цукор, сало, десятки (не сотки, пане псевдоніме!) вагонів йшло з Наддніпрянщини в Галичину переважно через мої руки, бо я один з Галичан був при джерелі наддніпрянської влади. І сим я днями й ночами займався. Тай приїзші по ті річи люде говорили: „Що вам приходить на думку? Адже тут ви потрібніші як там!“ Бо то, п. псевдоніме, не досить „захопити в бою“ щось. Треба ще се зберегти і примістити, бо розкрадуть. І приміщеннєм займався я, що також давно оповістив. Кілько з того всього, що вислав, доходило до Галичиня, я, розуміється, не міг знати.

5. Псевдонім, хоч спритно затягнув маску, не має відваги закинути мені виразно, що я колись зголосився по якусь високу посаду. Але пише загально, що „всі“ патентовані*) зробили се. Огож стверджую, що коли мені предложено дві посади, висшу й низшу, я прийняв низшу. Але команда С. С. казала взяти висшу, що також тому 1½ року оповістив я. Тому, коли сей закид маски про посаду мавби відноситися до мене, то я відповідаю з чистою совістю: „Der Schelm denkt, wie er ist“. І думаю, що хто мене знає, повірить мені, а не масці. І взагалі можу впевнити маску, що значна часть діячів, які займають у нас „високі“ посади, радо і при першій нагоді подякує за сей тягар, від якого дуже болить чоло. Не болить тільки того, хто того чола не має.

*) Придавсяб і тобі патент, маско, инр. на доцента, бо самою блягою дальше не підеш!

6. Щодо Січового Стрілецтва, то мій погляд на нього такий: воно має заслуги; робило великі помилки, але в добрій вірі. Найбільшою помилкою Січового Стрілецтва було те, що воно не поспішило на ратунок Львова, який у листопаді 1918 р. був в українських руках, хоч могло се зробити. Перед тою страшною помилкою перестерігав я Стрілецьку Раду старшин у Білій Церкві — надармо. Стрілецькі офіцери в виїмком Романа Сушка і, здається, пок. Загаевича уважали свою орієнтацію більш політичною, ніж була та, яку я привіз. Не кажу, що хто-небудь зі стрілецьких старшин у злій вірі виступав. Але не треба питати по фарисейськи: „Чому С. С. не політики мали бути мудрійші від політичних діячів зпоміж Галичан?“ Бо зовсім не треба було, щоб вони були „мудрійші“. Вистарчилоб, якби були таксамо розсудні, як ті, що їм радили йти на Львів. Роля стрілецтва в будучині можлива. Але тільки до часу, поки відносини будуть неупорядковані. З упорядкованнем відносин армія мусить бути одна; що инше окремі назви-гасла, як нпр. Зелена Дивізія, а що инше окремі формації війська. Як розум політика пізнається головню по тім, чи він знає, коли усунутися, таксамо пізнається розум кожного діяча, що представляє якусь групу, все одно — цивільну чи військову.

7. На підставі чого говорить маска, що „диктаторська преса“ судить „Молоду Галичину“ на основі голосів польської преси, — не знаю. Бо „Молодої Галичини“ ми ще взагалі не судили. Але зробимо се тоді, колиб впід тої молодой фірми показали отверто свої облича старі дурні й амбітники. Щодо однаковости аргументів преси польської, комуністичной й диктаторської, яка так дивує маску, то конкретно не можна відповісти на се, бо маска конкретного нічого не сказала. А в засаді — однаковість аргументів каждой преси мусить проявитися нпр. супроти очевидной глупоти.

Тут одначе впадає в очі, як маска валить і підриває Галицький Уряд разом з польською і більшевицькою

пресою — тільки морально гірше. Бо польська преса робить се іменем якоїсь державної ідеї, хоч і заборчої, більшовицька іменем означеної соціальної програми. А іменем чого робить се маска? Сміх викликає торочення про соборність українських земель, бо буквально ніхто не думає инакше. А навіть щодо особистого складу Галицького Уряду, то нікому з його учасників і на думку не приходить „держатись“ влади після повороту до краю. Нині отпущаючи — скаже собі кождий і відітхне, або ще скорше скаже се не один. Пощо ж обкидати той Уряд давно відігрітим гноем?

8. Маска се Галичанин, що видно з її мови. Запитаємо: Чи так виступає супроти своєї влади шануюча себе людина, яка не наводить ні одної політичної думки, якій противиласяб Диктатура? І чого та маска хоче? Є три групи причин виступу проти влади: 1. Програмові причини. 2. Особисті. 3. Платно-провокаторські. Першої групи причин рішучо не видно, останньої не маю тут основи припускати, бо видумками не воюю так, як маска. Остає середуца, в котрої правдоподібна хіба та „причина“, що — маска хоче влади. Представся, маско, публиці. Щиро кажу: В тім, що ти хочеш влади, нема нічого злого. Тільки не говори неправди. І навчися, що державний муж своїй суспільности не говорить неправди.

Припускаю, що незаспокоєні амбіції молодих і старих амбітників з організацій, котрі хочуть жити, а тільки животіють — будуть колись автоматично заспокові, бодай до певної міри. І на той випадок оповім тим панам щось, що може охоронить їх від поломання ніг, коли дібуться проводу в народі. За покручення їх голов нема потреби боятися, бо досі вони не показали, що мають голови, хоч усім закидають, що „не мають орієнтації“. В часі великої війни, коли Німці заняли Волинь і Припетську область з дуже поганими шляхами, — вирубали вони багато дерев і з кругляків поробили доволі міцні деревляні шляхи, які тягнулися десятками кільометрів. Їхала ними навіть артилерія. Отож як довго ті шляхи

LIBRARY

UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

удержували Німці, так довго було добре. А як обняла в тих околицях команду австрійська мішанина, в якій ніхто не журився навіть будучністю держави, не то дороги, — почали коні ломити собі страшенно ноги на тих шляхах, де поодинокі кругляки повискакували або понижалися. І чим скорше їздили австрійські офіцери, тим скорше ломили собі ноги їх коні, а вони голови, — хоч ті шляхи виглядали дуже приманчиво. Не треба бути пророком, аби напевно предсказати замаскованим панам, що навіть колиб їм довелося здійснити їх пляни, — те поломлять собі ноги на шляхах, які їм видаються такими приманчивими. Бо шляхи, які старше покоління в великим трудом побудувало, вже очевидно псуються. Псуються з різних причин. А одна з тих причин — за скоро й за безоглядна їзда до політичного впливу людей, які уважають себе спадковцями теперішніх провідників. Тяжка праця над направою тих шляхів відбувається даліше. Останками сил провадять її старші люде. Може не конче добре роблять ту роботу. Але роблять щиро, як уміють і можуть. Роблять днями й ночами. А темною нічю допадають їх люді в масках і критим штихом хочуть зіпхати в багно скаламученої опіні.

Не спішіться, самасковані панове! Прийде час і на вас, а в т о м а т и ч н о прийде — і ви напевно поломите собі ноги на шляхах, від направи яких зганяєте дбалих за будучність працівників. Напевно поломите і то скоро, дуже скоро. Бо своїм поведенням викличете атмосферу, про яку німецький поет каже:

Der Ekel hält vom Kampfplatz ab
Das Rittertum des Geistes.

Зійдуть з поля боротьби всі, що боряться з відкритим лицем, а остануть взаїмно опльовуючі себе маски, всякі Вітренки і — ви з ними. І буде правдивий танець масок на руїні, знаній нашим предкам під іменем „мерзость запустінія“. Не треба бути пророком, аби вам се предсказати. Бо се очевидно. Та покищо ми сповняємо свій обовязок солідно навіть супроти — масок.

Про новий тип кирині.

„Nachdem Wischnuscharman das Beste aus allen Lehrbüchern des praktischen Lebens auf Erden geprüft, — hat er dies gar erfreuende Buch hier in fünf Abschnitten verfaßt“.

Das Pancatantram. Textus ornatior.
Zum ersten Male übersetzt von Richard Schmidt.
Lotus-Verlag.

Парафразуючи сей вступ до безсмертної „Панчтантри“, можу сказати: Пізнавши найгірші прояви публичного життя на Україні по обох боках Збруча й на еміграції, пишу отсю втішаючу серце статтю:

I.

Хто уважно приглядався нашому публичному життю в Галичині, той мусів запитати, що аж до останніх часів рекрутувалася у нас кириня зі звикнених людей, з усяких півінтелігентів, які не покінчили шкіл, з недоуків, які почувалися скривдженими або яких дійсно хтось скривдив. Галицька справжня інтелігенція з університетською освітою до останніх часів не давала рекрутів кирині, памятаючи клич Франка, який він сам назвав наукою зі свого цілого життя: ідіть лавою, не ломіть рівного ряду! Було в нас багато суперечок між інтелігенцією, але на тлі програмових і тактичних різниць, а не на тлі нагої кирині. І тому дійсна галицька інтелігенція могла виховати народ, яким тепер гордимися перед світом, бо не було між нею кирині. А киринею вважаю ломання рівного ряду без н а л е р е д

означених причин публичної природи й без попередніх спроб усунути означене зло.

Такої нагої кирині проти Галицького Уряду допустився др. прав Павло Лисяк у своїх двох статтях у „Волі“, одній псевдонімній*) і одній з підписом під характеристичним заголовком „Світ нечестивих“. Пригляньмося роботі того „Світу нечестивих“ і роботі честивого п. Лисяка.

На чолі Галицького Уряду стоїть Др. Евген Петрушевич як перший Президент Національної Ради. Титул і характер Диктатора має він ще під сю пору тому, що нема фізичної можливости на свободній території зібрати пленум Національної Ради, яка могла б ухвалити легальне рішення в тій справі. Розуміючи се, покликав Диктатор Уповноважених, що творять разом з ним те Представництво, яке український нарід, держави Антантп й радянська влада називає Галицьким Урядом, а яке п. Л. називає „Світом нечестивих“. До того „Світу“ належать діячі з двох найбільших українських партій Галичини. До одної з тих партій належить і честивий п. Лисяк, який не предложив своїй партії наперед до вирішення справи опущення місця, яке займав як урядовець політичний, ні не дістав опісля одобрення свого кроку, ні не виступив з тої партії. Се треба ствердити для характеристики політичного виховання п. Л., що хоче виступати перед суспільністю як кандидат на „державного мужа“.

Галицький Уряд з природи річи може вести головно роботу за кордоном. І мимо важких матеріальних обставин веде її невсипущо — у двох напрямках: дипломатичнім і пропагандистичнім. Перший з тих ресортів доручено сеніорови галицьких діячів п. Д-рови К. Левицькому, другий (від січня 1921 р.) мені. Робота наша на очах усіх людей, які можуть її оцінити. Вже не раз навіть польська преса писала, що діяльність Галицького Уряду в

*) Вдарений по пальцях, признався до неї, назвавши її — криптонімною ...

Європі й Америці більше рудлива ніж польська, хоч Польща видає на ту ціль мільярди. Як мало видає Галицький Уряд, довідається суспільність колись — з великим здивованнем. Але тепер вичерпалися й останки фондів Уряду й він мусів звернутися до американських Українців за позичкою. І такий час вибрав собі п. Л. для своїх нападів на „Совіт нечестивих.“

II.

Щож закидає п. Л. тому „Совітови“? Перечитайте уважно 13 сторін вісімки двох статей п. Л., печатаних дрібним друком (petit-ом), а знайдете в тім хаотичнім озері слів тільки такі конкретні „політичні“ вакиди:

1. Галицька Диктатура титулує в своїх офіційльних паперах бл. п. полковника У. С. С. Вітовського, б. державного секретаря — студентом прав. По тім закиді йде оклик „політика“ п. Лисяка: „То за це стид і ганьба їм!“ В яких паперах? Може у виказі, де була така рубрика? І що в тім злого? Чиж у революційних часах не ставали навіть королями бувші фельдфеблі (як Бернадот), а генералами стаєнні хлопці і чи про се нема в офіційльних паперах найкультурніщих народів нічого? Напевно є, честивий пане! Але нема ніде такого „журналіста“, котрий за се кричавби „стид і ганьба“ Правительству... Полковника Вітовського вшанувала Диктатура виданнем життєписи його в офіційльнім органі й відбиткою в книжечці (я сам писав її й видавав). А „Совітови нечестивих“ невідомий папір, в яким скавано булоб, що полк. Вітовський студент і тому Совітови зате не належаться оклики, уживані хіба на вічах, описаних у Твейнівськім кандидаті на політика.

2. Другий закид вже більший, а саме, що політична концепція Галицького Уряду, а ще більше його політична тактика діаметрально протилежні ідеології п. Лисяка. Концепція й тактика Галицького Уряду відом. А ідеологія п. Л. була досі нікому невідома, чи радше вона повинна була покриватися в урядовою, коли він два

роки був „начальним редактором офіційного органу“, — отож свою змінену „ідеологію“ п. Л. тепер „ясую“. Послухайте, як Пан Л. „пришов до переконання, що Галичанам треба політичну роботу піддати основній ревізії, треба її, коротко кажучи, зробити не лише від свята й на словах соборницькою, тільки навпаки (!) — не відхиляючись з дотеперішньої антипольської лінії, скоординувати її з антимосковською політикою Придніпрянців і „обі політики зілляти разом“ та повести революційну енергію народу так, щоби врешті решт не задавила ані західної України Польща ані східної Московщина . . .“ „Для мене — пише п. Л. — т. зв. соборність не є якимсь далеким ідеалом, котрий висить на небесних облаках, тільки прийомом як найбільш реальної політичної тактики. Вважаю сей факт за перший і основний принцип нашої галицької політики . . .“ Отсе й уся ідеологія п. Лисяка. Що є сутю його „ідеології“? Се неперетравлені виривки з максимальної програми українських національних партій, тільки осмішені такими чисто лисяківськими зворотами, як „обі політики зілляти разом“ і домаганнем, аби так їх „зілляти“, щоби і Польща й Росія врешті решт не могли нам нічого зробити. Ба! Але як саме те „зливання“ почати й виконати, п. Л. не говорить, тільки зливає свій Уряд лайкою. Пуста є фраза про „реальні прийоми“ соборницької тактики, — пуста, як мідний звук. Територія Великої України в руках радянської влади, якої п. Лисяк не визнає. Петлюра в руках польського караула. Денікін, якого п. Л. найдовше обожав, — уже небіщик як „реальний прийом“. Партії Великої України такі розпорошені, що сам п. Л. прозиває зложену в них свого часу Всеукр. Нац. Раду „типичним приміром декаденції.“ І що той Галицький Уряд має робити, аби п. Л. не називав його нечестивим і не робив йому „діаметрально противних“ закидів? Можеб так ті панове, котрих п. Л. „має право називати однодумцями“ — як заявляє, — сказали своєму кандидатови на політика, за що він має даяти Уряд. Бо

п. Л. не знає. Знаменитий як реальний прийом під сю пору уступ про те, „що без Великої України не скине пут неволі Галичина, не висвободиться зпід „братньої“ опіки Закарпаття і не вирине з румунського моря забута всіма (крім п. Л.) Буковина.“ Що за глибокі й нові думки! Особливо з додатком: „Може бути, що інші народи инакше й поступенно доходили до своєї соборної незалежності... Але сьогодні се вже для нас мимо пройдені стовпи...“ Значить — ми маємо відразу доконати сього? Як, честивий пане? „Зливанням конкретних прийомів“? Чи виповісти війну ще більшевикам, Румунії й Чехії? Бо з Польщею війну маємо.

Так виглядає хаос в голові „ідеолога“ п. Л. Гадаю, що кожда зріла й розсудна людина подумає собі: Добре, що концепція й тактика Галицького Уряду „діаметрально противні“ тому хаосови. П. Л. певно кричатиме, що я „повиривав його думки“: Тому, що ціла „політична концепція“ п. Лисяка варта доброго річника гумористичного журналу, поручаю читачам перестудіювати її в цілости в чч. 6.—8. і 9.—10. „Волі“ з сього року. Ручу, що забавляться.

3. Третій і останній політичний закид, який можна вибрати з хаосу ідеолога п. Л., звучить: Між Диктатурою і краєм не існував, а на ділі не існує й досі ніякий правильний звязок. — Сей закид має голову, руки й ноги. І тому не п. Л. буде його автор, а хтось, що вміє думати. Але вміє думати злобно. Бо по перше (навіть поминаючи факт, що коли нема правильного звязку між А. і Б., то кождий з них за се відповідає по своїй мірі), — важко когонебудь винити за се, що нема правильного звязку в неправильних відносинах з поневоленим краєм. А коли звязок є, то сей закид можна мимо сього вдержати — звичайним запереченням. Бо ми тоді не можемо публично доказувати, з ким і який звязок удержуємо. Бо тоді виарештувалиб у краю масу людей. Та що се обходить честивого п. Л.? Аби закид був проти „Совіта нечестивих...“

Про відношення військових організацій до Уряду можна говорити тільки на тлі послууху або непослууху. Іншої розмови Уряду з військом нема і в ніякій державі від монархічної до комуністичної включно не може бути. Тому про се не говорю.

Ось і ціла суть „політичних“ закидів п. Лисяка Галицькому Урядови. Дальше йдуть клевети й особисті напади, якими ще займаюся.

III.

Цілий той атак проти Галицького Уряду писаний таким тоном, якби п. Л. був відомий діяч українського народу. Раз-у-раз бачить здивований читач такі звороти: „Я певний“, „я гадаю“, „я твердо вірю“, „для мене соромність і т. д...“, „своїх думок я не скривав“, „моє становище було опозиційне“ і т. д. Отож пригляньмося сьому „я“. Пригляньмося тим більше, що се „я“ нападав в нечуваний спосіб на Уряд і старих працьовників.

Пан Лисяк родом з Угнова, гімназію (українську) кінчив у Перемишлі, університет у Львові. Входить уже в четвертий літ десяток. А чим визначився? Що зробив?

Перший голосніщий публичний виступ його відбувся у Відні. П. Лисяк мав виклад у „Січі“, по яким почалася дискусія. Виступив один з дискутантів і почав хвалити богатство думок викладу, блискучу форму й систему. На те встав п. Микола Цеглинський і сказав приблизно так: „Мій попередник слушно похвалив Брандеса, від якого прелегент узяв се, але не сказав публиці, чия се власність.“ П. Лисяк почервонів і — признався до сього вчинку, якому імя знає кожда інтелігентна одиниця. Признався, бо М. Цеглинський відомий був як очитана людина. Доказ: Свідок присутний у Відні проф. Олекса Кушак.

Знаю ще про журналістичну „карієру“ пана Л. Почав він її в офіційальнім австр. органі для рос. поло-

нених „Недѣля“, де його як капрала чи десятника приділили в часі війни за старої Австрії. Перекладав новинки. Потім був короткий час співробітником „Вістника Союзу визволення України“ — також для дрібних вістей, а то при такій нагоді: Працю ту сповняв відомий історик Іван Кревецький. Колиж австрійський цісар проголосив вилучення Галичиня й віддачу її Польщі, а „Вістник“ не заняв до того такого опозиційного становища, яке заняли представництва австрійських Українців і українська преса, — Кревецький, хоч служив при війську й бідував, покинув те платне місце з принципіальних причин. П. Лисяк, який з ним разом працював у „Недѣлі“ й разом мешкав та разом обурювався на той вчинок Франца Йосифа, — на другий день пішов обняти посаду по Кревецькім. Кревецький, який про нікого не говорив зле, казав тоді про Лисяка, що такої людини ще не бачив. Вже тоді виступила як на долоні принципіальність пана Лисяка. Доказ: Свідок присутній у Відні ред. Іван Німчук.

Та се нове співробітництво довго не тревало, бо п. Лисяк дістав якусь комерційну посаду при *Viehverwertungsgesellschaft* (тов. для торгівлі худобою), при яким був аж до розвалу Австрії.

Потім бачимо його у Відні, де, як залюбки підчеркує, був начальним редактором офіційного органу Галицького Уряду без переривно на протязі двох останніх років. Отож се неправда. Неправда під оглядом формальним і фактичним. Доказ: Всі річники „Українського Прапора“. Сей орган оснований був приватною ініціативою дра С. Барана, який і редагував його в початках. Як відомо, субвенціювання Урядом газети не надає їй характеру офіційного органу, бо тоді нпр. треба булоб називати офіц. органами російського царя багато газет в ріжних столицях Європи. Др. Баран скоро потім виїхав до Камянця, а редагував той орган п. Лисяк, хоч якийсь час опісля фігурує імя неприсутного у Відні дра С. Барана як редактора. П. Лисяк підписує орган як

редактор від 37. ч. I. річника до 44. ч. II. річника. Всього той час „Український Прапор“ не був офіційним органом Галицького Уряду, а став ним щойно з днем 22. серпня 1920. р. ч. 45. р. II., від коли підписує його як видавець Уряд Преси і Пропаганди. Від тоді зникає підпис п. Лисяка як редактора на завше.

Так виглядає правно-формальний бік справи. А фактичний виглядає так: Уряд не міг признати того органу офіційним через невідповідного редактора. П. Лисяк не тільки не мав достаточного знання мови, правописи, стилістики й розміщування матеріалу, але ще до того випишував або допускав в органі річи прямо страшні своїми противоріччями для опінії всякого Уряду. Не диво, що Уряд не міг згодитися тоді, щоб „У. Пр.“ був офіційним органом. Нпр. п. Л. писав: „Нам байдуже, який прапор у Києві буде над нами віяти...“ „На весну сього року (1919) ми всіма силами перли до сполуки з більшевиками...“*)

Про корпус Січових Стрільців помістив п. Лисяк „порядну“ статейку під заголовком „Трагедія злочинної дурноти“, де вчисляє поіменно провідників Січового Стрільцтва як тих, що до неї довели.**)

Я не мав тепер часу переглянути цілий „Укр. Прапор“ за редагування його „начальним“ редактором п. Л. (До речі замічу, що „У. П.“ се невеличка газета й мала все тільки одного редактора, так, що п. Лисяк величає себе „начальним“ хіба на засаді „Хвали мя, роте, бо тя розідру,“ — переведеній послідовно в усіх його виступах). Цікавих відсилаю до збірки цитатів з „Укр. Прапора“, вибраних п. Донцовим в його книжці „Основи нашої політики.“ Там і коментар знайдеться.

*) „Укр. Прапор“ ч. 37. в 19. грудня 1919. в перекладі „Наша відповідь.“

**) „Укр. Прапор“ ч. 5. в 20. січня 1920. Я тоді в тім органі містив описи діяльності С. С. на В. Україні, якими певно не вплинув на те, що п. Л. „вшкварив“ таку статю.

Першим шефом Уряду Преси і Пропаганди був Др. Кость Левицький, який фактично усунув п. Лисяка від редагування органу, бо не терпів його хаотичного способу писання. Баламутні статі п. Лисяка, які лучаються і за час урядовання п. Дра К. Л., появилися в часі подорожей його шефа або задля іншої перешкоди. Що за Дра К. Л. п. Лисяк фактично був усунений зі свого „начальства“, ствердив він сам в дні, коли я обняв уряд: п. Лисяк просив мене, аби я з ним не поводився так, як Др. К. Л., що „не давав йому розвинути крил.“ Ще й за мого урядовання на статях п. Лисяка про відносини до інших народів і держав, які я предкладав п. Дрови К. Левицькому (він прийняв уряд заграничних справ) писав др. К. Л.: „Хаотичне, без провідної думки,“ й не годився на поміщення їх. Д о к а з: Свідок Др. К. Левицький і статі з такою його оцінкою, які досі є в актах редакції.

Я спробував дати п. Л. можливість „розвинути крила“. Але він їх так розвивав,¹⁾ що я мусів оповістити прилюдно, що не беру відповідальности за „У. П.“ (розуміється, крім офіційальної частини з нотами, розпорядками і т. п.). Усунення п. Лисяка було неможливе з огляду на те, що він вже довго був при „У. П.“ й не мав з чого жити. Сподіюся, що публіці ясно, чи був п. Л. безпереривно два роки начальним ред. офіц. органу. Празду кажучи, орган редагувався сам, як казав покійний Павлик.

IV.

Так виглядав „начальний редактор“ у своїй діяльності. До Уряду приходили часті скарги на скандальне редагування органу. Були в нім статі п. Л. початі й нескінчені, були приобіцяні публіці й ніколи ненаписані. Був і некрольоґ передовицею, хоч були пекучі справи і т. д. Се й не диво. П. Л. ніде не мав прак-

¹⁾ Пор. напр. „У. П.“ ч. 23. с. р.: „В справі виступу посла Шувльгина.“

тики (крім воєнної новинарської), а хотів удавати „начального“ редактора. І стріляв бики без пороху. А вже найстрашніша була величина його статей. На щастє — мало хто читав ті статі. Як його шеф — в обовязку звертав я йому увагу на те все. Але потім перестав, бо воно було 1. безуспішне, 2. небезпечне: по кожній такій увазі п. Л. заявляв: „Позвольте“! І починав виклад, якого не давав собі перервати, а який міг тренати неозначену скількість часу. А що я часу шкодую, тому перестав робити замітки й терпеливо ждав. А міг я на се рішитися тому, бо очевидно заносилося на увільнення Уряду від п. Лисяка: він був незадоволений і з нього були незадоволені.

П. Лисяк хотів стати -- галицьким послом у Льондоні, що мабуть мало кому відоме. Та хоч як я очікував хвили, коли позбудуся його з редакції, одначе висказався отверто і перед ним і в Уряді проти посилки його в Лондон, бо хаотичність і нерозвага п. Л. могли там сильно зашкодити. Се був мій перший виступ проти того кандидата на „державного мужа“, очевидно шкідливий для нього матеряльно, але позиточний для української справи. На щастє — дра Петрушевича зовсім не треба було аж переконувати, що п. Л. на посла не надається, бо се була загальна опінія рішаючих людей. Тут починається ненависть п. Л. до Уряду.

Справа Моркотуна, яку п. Л. представляє як одну з причин уступлення з редакції, виглядає так: Одному в вищих урядовців Галицького Уряду зробив п. М. у Парижі кілька прислуг приватно. Зате просив той урядовець Уряд Преси, помістити п. М. його заяву. Та хоч „ся заява сама по собі нічим не противна політиці галицькій,“ як сам п. Лисяк не раз говорив, я прихилився до думки п. Л., що містити її в нас не треба, щоб не викликати ріжних толків. І ми не містили. Приїхав з Парижа згаданий урядовець і п. Лисяк прирік йому помістити заяву М-а. Свідок: проф. Гр. Микетей. Що п. Лисяк згодився на поміщення заяви М-а, сказав

мені також Президент Петрушевич. І коли саме „змінилися погляди“ п. Л.? До того ще треба знати, що п. Л. заявляв багато разів, що мусить відійти з матеріальних причин на ліпшу посаду. Той „опозиціоніст“ ходив просити Президента Петрушевича, щоб його вислав коштом Диктатури як курера на Підкарпатську Україну, де він хотів оглянутися за поплатніщою посадою. Президент уволив його просьбі. Доказ: Шеф президентської канцелярії як свідок і рахунки подорожі пана Лисяка.

І пощо кричати про „ломанне в душі“ з політичних причин і про „справу Моркотуна як безпосередню“ політичну причину? Нагло п. Лисяк зажадав від мене на письмі наказу в тій справі. Я дав йому наказ Президента на письмі. Тоді він помістив заяву в анонсовій рубриці, виступив з редакції і подав за причину, що не годиться в помещеннє заяви М-а і „з тим, що за тим криється“. А за тим нічого не крилося, що добре знав п. Л.

Та найліпше на кінці. Виступивши, зажадав п. Л. у приватнім листі до Президента Петрушевича 30.000 К. титулом „відправи“ й коштів подорожі до Галичини. Розуміється, Президент не відповів йому на се безосновне домаганне, а лист відступив мені для поставлення внеску. П. Л. просив мене й шефа през. канцелярії, щоб інстанціонувати за ним у тій справі в Уряді. Розуміється, я поставив внесок: відмовити п. Л. „відправи“ вже з тої причини, що його ніхто не відправляв, а признати кошти виїзду. Але Диктатура відмовила й тому домаганню та доручила мені зажадати від п. Лисяка звороту сум, які він пібрав уже як позички й зачети. По обрахунку показалося, що п. Лисяк вибрав тими способами з каси 30.500 К. і що деякі зачети на платню виплачував йому його швагер п. В. Р. всупереч виразній писемній забороні Уряду й без мого відома. Доказ: Урядові акти і книги Головної Державної Каси Галицького Уряду та каси Уряду Преси (витяг ч. 1678—21. К. Е. 176—21), листи п. Лисяка, свідки п. Лев Петрушевич і адм. п. А. Бабелюк.

Я звернувся до п. Лисяка в справі урегулювання фінансових претенсій Уряду до нього. Але він відповів мені на письмі, що заскаржить Уряд до українського суду! Доказ: Акти Уряду з листом п. Лисяка.

Потім почав п. Лисяк кидатись на Уряд, спершу у львівським с.-д. „Впереді“, потім у „Волі“, хоч нераз передтим лаявся наївно й без потреби в „У. П.“ і в с.-д і в „Волею“.

Тут треба підчеркнути, що вже переставши бути урядовцем Галицького Уряду, п. Лисяк, який в короткім часі опісля ходив на пошту надавати листи до крайової преси з нападами на Уряд, — ходив до Галицького Уряду (до „Совіта нечестивих“!) з просьбами о гроші, які йому абсолютно не належалися, бо ще винен гроші Урядови, які побрав як зачети! Доказ: Лист п. Лисяка до Диктатора, який є в актах Уряду й дотичне число „Впереду“.

V.

Лишається ще відповісти коротко на небувало нахабні особисті напади п. Лисяка на мене 1. з приводу одної замітки в моїй статі „Вічуючі діти,“ 2. з приводу листа якоїсь високо поставленої особи до Національної Ради у Львові, в котрім п. Лисяка названо платним польським агентом.

Заявляю щераз, що мені й на думку не прийшло посуджувати когонебудь з нашої молоді або С. С. про те, що мені підсуває п. Л. Доказ: Та моя статя в котрій я підчеркую се („Не шукайте винних між Вами бо вони поза Вами!“). Підсування мені такого закиду се така напасть, яка мені ще не лучалася, хоч від 20 років працюю на публичній ниві й мав уже не одного безпардонного противника.

Коли ся заява давного працівника не вистарчав кому в підюджуванях людей, може собі зробити інакшу „сатисфакцію“. Відсуджування мене на тій основі від політичної й особистої „чести“ п. Лисяком який від по-

завчора займається „політикою“, лишаю до осуду суспільности й тій молоді, яку п. Л. непотрібно бере в оборону, а для якої я багато працював. Список провокаторів, присланий з краю, одержав я в офіційній дорозі від Військової Канцелярії Диктатора. Коли прийде час, буде він оповіщений. Се дійсно нечувана річ, щоби хтось лайкою вимушував від Уряду оповіщення чогось тоді, коли йому хочеться — по польській засаді: *Rząd jest na to, aby nim rządzić*. Але я ні лайкою, ні нічим иншим стероризуватися не дам — навіть якби виступили проти мене люде, які по словам поета стоять „in der Blüte der Gemeinheit.“

Ніякого листа до Національної Ради у Львові про п. Лисяка як платного польського агента я не тільки не писав, але й не знаю абсолютно нічого про такий лист до когонебудь і від когонебудь. Супроти таких огидних закидів, які п. Лисяк публично підніс без доказау — уважаю його людиною політично й особисто нечесною. Хто писав до Національної Ради про п. Лисяка як платного польського агента, се чейже можна видобути. Я зі свого боку прошу отсим всіх членів Національної Ради, щоб помогли п. Л. викрити ту людину й дозволяю оповістити кожний мій лист без виїмку. Супроти того ставати з п. Лисяком на суд я особисто вважаю злишнім. Стану хіба як урядовець тоді, якби Уряд, якому я предложив сю справу, уважав се вказаним. Обороняючи опінію Уряду і справи, не допускав я п. Л. туди, де він хотів долізи, обороняючи касу Уряду перед його претенсіями — викликав я сліпу ненависть того пана. Тут ціла таємниця, чи в політиці? Лишаю розвязку сеї „загадки“ кождому читачеві з окрема як премію за читання полеміки. П. Л. брамбарсує судом уже не перший раз супроти мене. То мене посилає туди, то грозить, що сам піде проти мене, бодай іменем швагра, як не своїм. Було се так:

Шватер п. Л. п. В. Р. „ізаа надужить, поповнених на шкоду публичного добра“, виключений був з ради-

кальної групи і ще передтим усунений з посади Диктатором на мій внесок. Після оповіщення заяви рад. групи про виключення його зажадав п. Лисяк спростування від д-ра Я. Подляшецького, котрий разом з тов. Ю. Демчиною підписав ту заяву, інакше — грозив йому й мені судовим позовом іменем швагра. Та до сеї пори позову не вніс, хоч др. П. не спростував заяви про надужиття п. В. Р. на шкоду публичного добра. Доказ: „Укр. Пр.“ ч. 31. з 6. серпня і свідок др. Я. Подляшецький.

З ненависти до мене п. Л. грозив мені навіть тим, що рішучо перед судом устоятися не могло, бо я тільки сповняв свій обовязок як урядовець, таксамо як тоді, коли другий швагер п. Л. Іван „Іванович“ Рудницький вніс оферту до Уряду Преси через усуненого потому брата в справі закупна видань Уряду для комерційної цілі. Я тоді визначив комісію для оцінки видань і оферти, виключаючи з комісії виразно п. Лисяка, щоб не було поговору, що оцінює швагер швагрови. Доказ: Акти Уряду і члени комісії як свідки. Се моглоб робити вражіння, що я докучаю другому, але я тільки сповняв обовязок. П. Л. кричить, що він, „був в опозиції до Уряду“ на територяльній групі В. У. Н. Р. Брехня! Коли я, хоч близький Урядови, виступив з ріжними домаганнями змін, — тоді п. Л. виголосив таку промову, що я запитав його при всіх: „То Ви не маєте ніякого бажання до Уряду?!“ — Мовчанка. Доказ: Протокол територяльної групи і 6. члени її, що живуть у Відні.

П. Л. „опонував“ — але поза плечі Уряду, у приватних розмовах, а не там, де треба було!

Сумніваюся, чи яканебудь шануюча себе група людей дала п. Л. „доручення“ таким способом нападати на Уряд. „Соборницька ідея“ тут рішучо ні причім! Чим більше у нас буде таких „сборників“ як п. Л., тим скорше розібють усе. Адже денікіства в галицькій пресі було лише тільки, що змістив його п. Лисяк! Галицького безоглядного сепаратизму також мало більше. Та людина вигукувала, що на Збручі му-

сять стати галицька сторожа й топити Наддніпрянців, які хотілиб дістатися до Галичини! (Свідки: ред. М. Цеглинський і присутній у Відні проф. В. Біберович). П. Л. пише, що я на нього вплинув у тім напрямі. Порівняйте його статі ще до мого приїзду з Великої України, а переконаєтеся, кілька правди в його твердженню!

Характеристичний напад п. Л. на проф. С. Р., якому він закидав, що з видавничо-комерційних причин втік зі Львова... Проф. С. Р. — се типовий учений, який з комерцією має якрав тільки спільного, що п. Лисяк з упорядкованим думаннем і писанням. Яку видавничу комерцію може в нас виконувати не тільки автор, але й видавець — загально відомо. Але добре так професорови С. Р., нехай на другий раз уважає, щоб не давати свого голосу людям до викладання на університетських курсах, хоч не мають абсолютно ніяких кваліфікацій не тільки на те, але й на написання путньої статі та дібранне допасованого цитату.

Дібранне авторів і цитатів удалося п. Лисякови величаво: Берне по смерті Гетого в сліпій ненависти писав, що тепер увільнений німецький нарід з неволі. А Гайне був великий поет, але на жаль — денунціанти мали рацію щодо нього. Треба тільки знати життєпис Гайного.

* * *

Задержався я довго над особою нового кандидата на політика. Політичним противником його я не був, бо п. Л. не був ніколи діяльний політично. В нац. дем. (трудова) партію зголосився у Відні 1920 р., як мене інформував проф. Г. Микетей, давний член сеї партії. І тепер я не є його політ. противником, бо п. Л. не виставляє ніякої політичної програми. Кирина програмою не є. Кирина се — розбивання фронту. Група, не оперта на клясі, не може тепер відіграти політичної ролі. Тут діло тільки в пришпиленню кирині, яка затроює воздух. На се треба звернути увагу суспільности. Роблю се в тім переконанню, що здоровий інстинкт суспільности відчує,

з ким боремося, як свого часу відчув у Кам'янці. Бо але булоб, якби така кириня здобула собі якийнебудь голос в суспільности.

Так виглядає „textus ornatior“ одної сторінки важкого життя влади на еміґрації, проти якої виступають чужі наїздники, які знають, чого хочуть, і свої — які не знають, чого хочуть.

Я майже певний, що члени „Молодої Галичини“ колись подякують мені зате, що я так скоро відкрив і пришпилів ніжно пахучий квіт льотосу, який у четвертім літ десятку зацвів на її молоденькій ниві. Бо ліпше завстидатися вчасно ніж пізніше, як слушно кавав старий професор Верхратський, що прочував і предсказував появу типу п. Л. в публичнім життю.

На тім кінчу свій скучний, але повчаючий виклад про модерну кириню в тій надії, що суспільність видержить з повним довірем при Галицькім Уряді аж до вирішення справи, — що йтиме за ним лавою й не зломить рівного ряду!

Статею „Про новий тип кирині“ кінчимо дискусію. В статі наведені сильні докази. Кождий може переконатися про правдивість тих доказів, поговоривши зі свідками й переглянувши акти, на які покликується статя. Політичну зрілість суспільности пізнати по тім, чи людина, проти котрої підноситься такі закиди, знайде органи, в яких дальше могтимо ширити кириню проти свого Уряду (підкопуючи його повагу в найтящу хвилю рідної землі), чи знайде людей, які з нею солідаризувалисяб. У виробленій політично суспільности така людина не малаб що робити в публичнім життю. — Ред. „У. П.“

Заява.

З нагоди статі д-ра Павла Лисяка п. в. „Світ нечестивих“ у 9:10. ч. „Волі України“ заявляю ось що:

1. Вважаю не в мі с н и м дискутувати в справі Соборної України з прононсованим Денікинцем.
2. Вважаю за й в и м дискутувати друком з людиною, що безцеремонно фальшує текст противника (диви зіставленнє в „Кінцевім слові“, „ученого й професора“, „мученика й героя“ і т. п.), а на шйякі річеві аргументи не відповідає.
3. Вважаю не можлив и м дискутувати з таким інтелігентом, який думає, що на полководців учитися треба не в полі, а в школі, навіть в університеті чи гімназії (зіс!). Др. Лисяк не тільки не мав поняття про хід карєри свідомо названих мною Десе, Гошів, Сультів, Неїв і т. д., котрі тільки в полі зробилися полководцями, але видно навіть не знає, що про сих людей можна усе в сім разі потрібне довідатись у всякім біографічнім підручнику.

Відень, 11. жовтня 1921.

Степан Рудницький.

Тогож автора

**вийшли окремими книжками і брошурами
в українській мові:**

I.

Оригінальні праці:

1. Що то є суспільні класи, боротьба клас, пролетаріят, буржуазія, капіталізм і організація. (4 видання, I-е вид. 1906).
2. Про Івана Франка. Вид. „Гром. Голосу“.
3. Суд Олексі Довбуша й інші оповідання.
4. Про карпатських опришків. (Розвідка).
5. Про вшехполяків, їх історію, теорію й таємну організацію.
6. Що то є нарід або нація.
7. Як називається наш Рідний Край і нарід.
8. Формальні проблеми української державности (герб, монетна одиниця, військовий однострій і стяги).
9. За що боремося. (Популярний нарис устрою України).
10. Корупція в державнім життю.
11. По перших виборах на підставі загального виборчого права. (Огляд сил галицьких партій).
12. Про політичні партії.
13. Військо й політика.
14. Студентство й політика.
15. З кривавого шляху У. С. С.
16. Слідами Укр. Січових Стрільців.
17. Над Золотою Липою. (В таборах У. С. С.).
18. Огні Срібної Землі. (Історичне оповідання з часів національно-релігійної боротьби в Карпатській Україні, на Співу).
19. Про старі пам'ятки Поділля. До Бакоти. (Вражіння з подорожі до українських Помпеїв).

20. Українська Салтанка Роксоляна. (Інформаційна розвідка).
21. Князь Ярослав Осмомисл. Українська історична повість в 12 століття в 2 томах. Видання „Просвіти“.
22. Ескізи зі школя життя. Раб, хам, дурень. (Сатири).
23. Про українські повстання. Соколовський і сусідні групи
24. Розмова в Ільдів-Кіоску про державі справи. З Великої Легенди Сходу. (Політична сатира).
25. Рік на Великій Україні. Спомини з революції.

II.

Перерібки й переклади:

26. Революційний катехізм (Бакуніна).
27. Новомальтузіянська теорія.
28. Готама Будда.
29. Іван Жижка. (Образки з гуситських воєн Ленава — з розвідкою).
30. Каака про державу. (Сатира).

III.

Праці писані спільно з іншими авторами:

31. Хроніка руху української академічної молоді у Львові. (Писано з Ол. Охримович).
32. Як писати мемуари. Пояснення і практичні вказівки. (Писано з Ів. Кривецьким). Два видання.

Місця друку сих видань:

Львів: I, 1—6, 11, 15, 18, 21. II, 26—29. III, 31.

Київ: I, I, 8.]

Відень: I, 1, 7, 10, 14, 16—17, 25. III, 32.

Камянець на Поділлі: I, 9, 19—20, 22—24. II, 30. III, 32.

Кремянець на Волині: I, 12, 13.

„Український Прапор“

Виходить раз на тиждень.

Передплата вносить:

в Австрії: без доставки з поштовою
місячно К. 32.— пересилкою 34.—

		піврічно	річно
в Чехо-Словаччині: чеських	К.	25.—	50.—
в Юго-Славії: югосл. . . .	К.	50.—	100.—
в Німеччині:	Мк.	25.—	50.—
в краях Латинської Унії .	Frs.	5.—	10.—
в Англії	sh.	4.—	8.—
в Америці	S	1.—	2.—

Ціна одного примірника К: 8.—

**Адреса Управи часопису:
Wien, VIII. Langegasse 5. Parterre.**
